

BESZÉLGETÉS BUCZ HUNORRAL

HARMINC
ALTERNATÍV ÉV

Óbuda, Zichy-kastély, november első hete. Térszínház, Racine Phaedrájának bemutató-ja. Ezzel ünnepli harmincéves fennállását az egyetlen alternatív együttes, amely ily hosszú időn át folyamatosan fennmaradt. Dolgoznak, igaz, a szokottnál is nagyobb létbizonytalanságban, ugyanis most nem csak a jól-rosszul működő pályázati szisztémából adódó s a többi alternatív csoportot is sújtó anyagi bizonytalanság szorítja őket. A Térszínház 1986 óta használt, belakott és bejárattott helyiségeiért, azaz a létalapjáért harcol.

Hosszú és szövevényes a történet, amelyben jogi és adminisztratív érvek, indokok és álokok mögül is kitetszik a lényeg: a Zichy-kastély nagy értékű ingatlan, s a kerületi önkormányzat a jelenleginél jövedelmezőbb hasznosítását tervezi, tehát azoknak, akik ennek a tervnek akarva-akaratlan útjában állnak, menniük kell. A Térszínház tárgyal, védekezik, elfogadható kompromisszumot keres - és játszik. Akkor is, ha kikapcsolják a fűtést, akkor is, ha ki-kimarad az áram. S a közönség megtölti a parányi stúdiószínházat, még ha néha télikabátban kell is ülni a nézőtéren.

– *Bucz Hunor, a Térszínház megalapító-ja s máig vezetője nem először éli végig a vezetését, a kilakoltatás, a hontalanság és az újrakezdés fázisait. Színházi pályafutása egy ilyen eseménysorral kezdődött, illetve vált közismertté. A tiszaföldvári Irodalmi Színpad megbuktatására, illetve betiltására utalok, amelyet a híressé vált A görög eke-műsorod váltott ki. Ebben a dokumentum-műsorban az akkori kor nehéz emberei közül - akikről Kovács András készített filmet - a szűkebb pátriához leginkább kötődő Szabó István találmányának sorsát mutattátok be, kiemelve azt, hogy egy találmány javójét távolról sem annak műszaki paraméterei vagy megoldhatósága döntik el, hanem a személyes és politikai érdekek és érdekecskék sűrű szövevénye. Természetesen a problémafelvető összeállítás ugyanúgy sértette ezeket az érdekeket, mint az a feltaláló, aki-ről a műsor készült.*

– Igen, az előadást a debreceni oratóriumi napokon nagy sikerrel bemutattuk, aztán - arra hivatkozva, hogy nem kértünk s kaptunk betanulási engedélyt a tanácstól - betiltották. Bár volt egy előre lekött fellepésünk a szegedi egyetemen, azt le kellett mondanunk, ugyanis nem hagyhattuk el a települést. Engem kizártak a művelődési házból, ahol próbáltunk. A tanári kar nagyobb fele kiállt mellettünk, de ez sem segített. Alighanem ez volt az egyetlen eset, amikor egy testület egyszé

gesen tudott és mert fellépni. A következő műsorunkkal sem jártunk jobban. Rákosy Gergely *Az óriástök* című, nagy sikerű szatír-rájából készült darabunkat meghívták Budapestre, a színjátszók akkor megnyíló bemutató színpadát ezzel az előadással akarták felavatni, de az utolsó pillanatban az író nem járult hozzá a fellépésünkhöz, amiből persze egy szó sem volt igaz. Engem személy szerint is folyamatosan lehetetlen helyzetbe hoztak, s amikor '68 nyarán az erdélyi nyaralásom két hetére a fizetésem több mint kétszeresét kitevő villanyszámlát sikerült produkálniuk, rájöttem, nem maradhatok tovább: feleséggel Pestre költöztünk.

Ékkor kerültél a Csepel Művek Munkásotthonába, én meg a gyár üzemi lapjánál voltam, így ismerkedtünk meg egymással.

– Csepelen dolgozott néhány frissen végzett barátom - például Oláh János, Mezey Katalin -, s ők hívtak, meg Fábrián László. Budapesti pályafutásomat a honismereti kör vezetőjeként kezdtem, mert színjátszó rendezőként nem köthettek velem szerződést - ebből lett a Térszínház.

– *Csepelen ott folytattad a színházi munkád, ahol Földváron abbahagytad, hiszen kezdetben itt is irodalmi összeállításokat és dokumentumműsorokat játszottál. Emlékszem Csokonai Béka-egér harcára és az Orfeusz és két keménykalap című mozgás-színházi kezdeményezésre, vagy arra a montázsra, amelyben egy misztériumjátékot és egy munkásasszony mindennapjairól készített szociográfiát ötvöztetek. S arra is emlékszem, hogy ezek a műsorok gyakran váltottak ki értetlenkedést, gyanakvást vagy nemtetszést a helyi politikai vezetők körében.*

– Ellenőrzésem természetesen nem szűnt meg, de a rendőrségi érdeklődéseket a Munkásotthon igazgatója leszerelte, hisz jól tudott a nyelvükön beszélni. A Béka-egér harcot a tatabányai munkásszínház találkozóin szedték szét, politikai sandasággal és ideológiai tisztázatlansággal vádoltak. Az *Orfeuszt* csak úgy tudtuk játszani (mindössze két-szer!), hogy Dinnyés Józsefet, a polbeatost is felleptettük, s az előadást Angela Davis amerikai polgárjogi harcosnak dedikáltuk. S amikor a *Szóljatok szép szavak* rádiós vetélkedőjén az általam is említett misztériumjáték mellett a munkásasszony hétköznapijairól készült anyagot is előadtuk, ránk sütötték, hogy szocializmusellenesek vagyunk. Természetesen az országos döntőbe nem jutottunk be.

– *Utolsó csepeli bemutatótok körül is bajok voltak.*

Előzőleg sem Majakovszkij *Gőzfürdőjét*, sem Szuhovo-Kobilintól a *Tarelkin halálát* nem mutathattuk be, s csaknem erre a sorsra jutott a *Csongor és Tündénc* is, amely különben Kazincbarcikán arany minősítést kapott, de Csepelen valami veszélyt láttak benne. Vagy bennem. Úgyhogy innen mennünk kellett.

– *Ekkor kerültetek a MOM Művelődési Háza.*

Igen, de ott a körülmények nem voltak éppen színháziak, így intenzív tréningmunkába fogtunk. Ekkor mutattuk be az első *Betlehemesünket*: a betlehemezés egész pályánkat végigkísérte.

– *Miért vált fontossá a hagyományörzésnek ez a formája?*

– Kellott az „istállómeleg”. Az a közösségi élmény, amelyet otthonról ismertem. Tudnod kell, hogy nagyon szegény családban születtem. Volt év, amikor tüzelőre sem futotta, ilyenkor este korán ágyba bújunk, s fölválva olvastunk fel egymásnak. Akinek elgémberedett a keze, az a dunyha alatt felmelegedett, míg a másik folytatta a felolvasást. Ezek az esték szerették meg velem az irodalmat - s nem csak a magyart -, ezek oltozták belém a szó tiszteletét és szeretetét, ezért vallom ma is, hogy a színház nem nélkülözheti az irodalmi alapot, a szép szót. Tudom, s te igazán megerősítheted, hisz igen sok előadásunkat láttad, hogy a munkáimban a színházi kifejezés minden eszközét használom, de a szöveg az elsődleges. Szavak nélkül nem lehet színházat csinálni. A szülem korán meghaltak, s nagyanyám nevelt fel, de a közös esték emléke miatt mindig mindig törekedtem - tudattalanul is -, hogy visszahozzam ezt a családi fészekmeleget.

– *Gondolom, ez a melegség iránti vágy is közrejátszott abban, hogy a Térszínházat leginkább a közösségi színházcsinálás jellemezte.*

– Szerepet játszott ebben a külső kényszer is, hiszen a MOM-ban, ha nem akartuk volna, akkor is arra kényszerültünk, hogy a kreatív tréningek és a nyílt színi rögtönzések útján kidolgozzuk az improvizáción alapuló előadás-készítési módszerét, hiszen előadásokat ott nem tarthattunk.

– *Akkori előadásaitok nemcsak újdonságokkal hatottak, hanem művészi eredményekkel is. Mindenekelőtt A madarak tanácskozására vagy az egyre sokasodó gyerekelőadásokra gondoltok.*

– Ezek inkább a következő helyünkön, a Derkovits Ifjúsági Klubban születtek, a gyökök azonban ide nyúlnak vissza. 1978-tól

ugyanis megkaptuk a volt újpesti legényegylet épületét, s abban építhettük meg a nevünknek megfelelő térszínházat, illetve alakíthattuk ki a módszertani feladatokat ellátó fővárosi háttérintézményünket, amelyben könyvtár, szcenikai műhely, dramaturgiai szaktanácsadás működött, s elkezdttük amatőröket képző tanfolyamainkat. Ezt a tevékenységünket ma is megpróbáljuk fenntartani, de egyre nehezebben megy.

– Belefáradtatok?

– Szó sincs elfáradásról. A körülmények teszik lehetetlenné az olyan munkát, amely nem produkál előadást. Ez a folyamat akkor vált egyértelművé s szinte visszafordíthatatlanná, amikor bevezették a pályázati szisztémát. A pályázatok kiírói és elbírálói nem tekintik színházi munkának a tanítást, a szociális háló kialakulását segítő tevékenységet, a tréningezést; ugyanis egyértelműen a produkciósszemlélet érvényesül. A pályázati színház modellje arra kényszeríti az együtteseket, hogy ugyanúgy termeljenek, mint a hivatásos repertoárszínházak. Ez a modell kétpólusúvá tette a színházi életet, s a határvonal nem a hivatásos és alternatív színházi réteg között húzódik, hanem a repertoárszínházak és az efler csoportok között. Egyik sem alkalmas arra, hogy bennük színházi műhely jöjjön létre, és a változó világnak tükröt tartsanak. Azokat az együtteseket, amelyek produkciók mellett – hadd használjam ezt az elavultnak tekintett kifejezést – népművelői feladatokat is vállalnak – hiába van szükség rájuk –, mindenhol kiebrudalják, mondván, a színháziaknak ez a munka népművelés, a népművelőknek meg színház, tehát semmit nem kapunk. Meg aztán megfelelő méretű termünk sincs a kreatív játékokhoz, amelyek ráadásul eszközigényesek is, tehát sokba kerülnek. Rendszeresen kéne termet bérelnünk, ezt egyre kevésbé engedhetjük meg magunknak. De nem adjuk fel, most is készülünk börtönökbe, hajléktalanokhoz.

– *S a tanítást sem hagyjátok abba?*

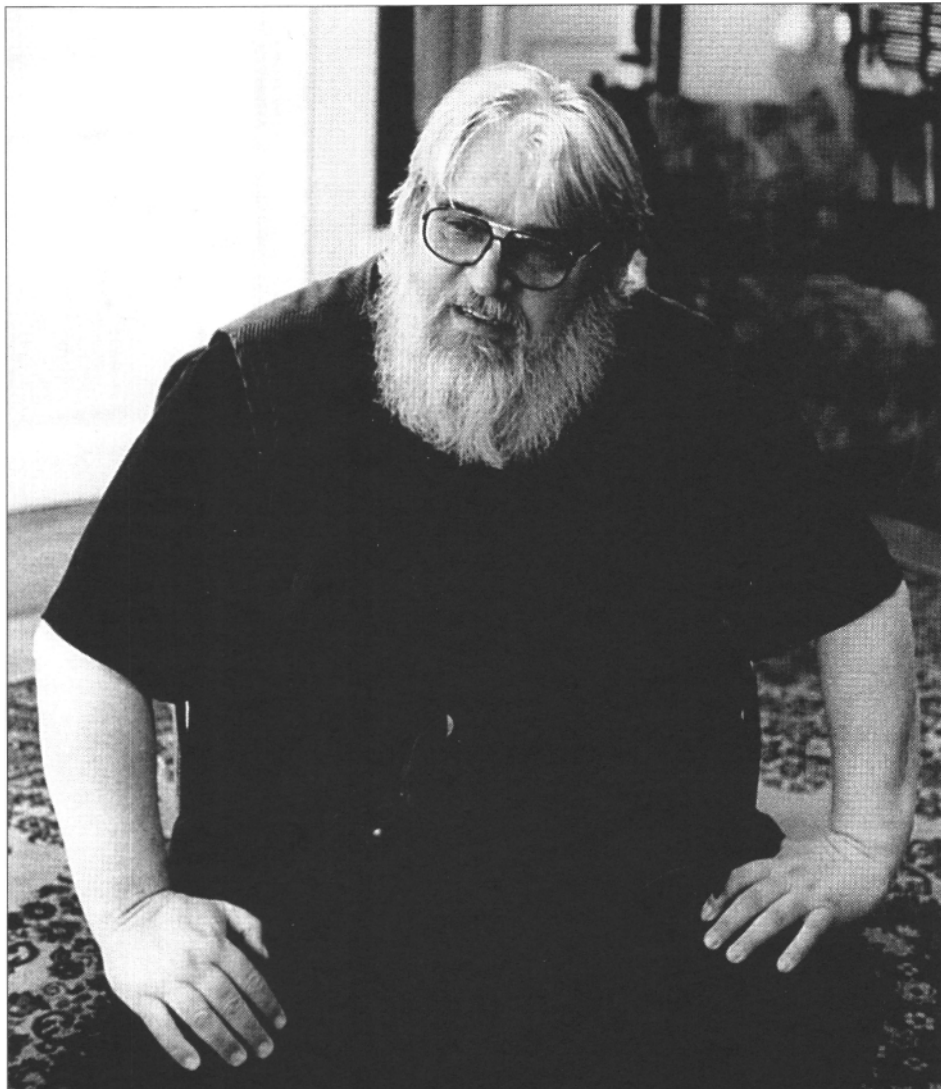
– Miért hagynánk? Kezdetől fogva munkánk szerves részének tartottuk. Nemcsak a színjátszók képzésében vettünk részt, hanem az iskolai oktatásban és nevelésben is segítünk. Életmódtáborainkon, játszóházi gyerekprogramjainkon, rendhagyó óráinkon, különböző tanfolyamainkon, a Faludi Akadémia foglalkozásain más-más formában, de mindig néptanítói attitűdtől vezérelve vettünk részt. En magamat elsősorban ma is tanítóknak, tanárnak tartom,

– *Pontosabb lenne, ha művész-tanárt mondanál.*

– Jó, persze, a kettő nem választható szét. De ehhez hadd mondjak még valamit: mi a kispénzű értelmiségiek és diákok színháza lettünk. Nem karitatív megmondolásból, hanem e művész-tanári alapállásból.

– *Az előadások utáni teázások, beszélgetések is részét képezik e kettős lényegű alkotói munkának?*

– Persze. Csak közösségi élményből lehet színházat csinálni. S ez az élmény nemcsak az együttes kis közösségére vonatkozik, hanem a játzók és a nézők között kialakulóra is. Együtt kell megjárunk a „lélek hosszát”. S mikor találkozhatunk, ha nem az előadások után? Meglepően sokan maradnak ott ezeken a beszélgetéseken. S kialakult körülöttünk egy törzsközönség, visszajárnak hozzánk a nézők.

A portrét Koncz Zsuzsa készítette

Söt néhány év után a gyerekeikkel térnek vissza. Harminc év óta megvan a folytonosság.

– *Ez a hagyományra nemesedő gyakorlat már a Derkovitsban is élt, s ezt folytatjátok itt, a Zichy-kastélybeli helyeteken is, ahová az újpesti épület eladása miatt kerülnetek. Az itt eltöltött csaknem másfél évtizedre többek között az jellemző, hogy egyre kevesebb a művészpédagógiai és alkotó dramaturgiai munkátok, megmaradt a vásári színjátszáshoz való vonzódásokot - amit talán legpregnansabban az emlékezetes képmutogató játékaikot példázunk -, viszont előadásaitok tematikája eltolódott. Régebben számos magyar ösbemutatót tartottatok, vagy olyan műveket mutattatok be, amelyek a ti interpretációtokban új értelmezést kaptak. Hadd emlékeztessenek Weöres Sándor Kétféjú fenevadjára vagy A holdbeli csónakosára, vagy Lezsák Sándor, Eörsi István, Esterházy Péter műveinek megszólaltatására. Mostanában viszont szinte kizárólag olyan klasszikus drámákat állítotok színpadra, amelyeknek többsége e kis társulat számára nehéz feladatnak számít.*

– Hidd el, nem előkelősödésből szerepel a műsorunkon a *Csongor és Tünde*, a *Tartuffe*, az *Antigoné*, a *Karnyóné* vagy a *Godot-ra* várva. Pláne nem a *Phaedra*. Ezek foglalkoztatnak engem is, a többieket is. Olvassuk őket, s belső igényünk, hogy megcsináljuk. Úgy, ahogy mi tudjuk, értelmezzük és elképzeljük. S persze azt sem lehet elhanyagolni, mert a közönségünk számára különö-

sen fontos, hogy elhangozzanak Moliére, Vörösmarty, Beckett és mások szövegei, s hogy ne csak olvassák, hanem hallják is Arany János vagy Somlyó György fordítását. Ez felér egy ösbemutató jelentőségével.

– *E klasszikusok közül a Csongor és Tündehez többször fogsz hozzá.*

Kimeríthetetlen mű. Ebből írtam a főiskolai szakdolgozatomat is, s ahányszor előveszem, mindig új és új kérdéseket, megoldandó problémákat fedezek fel benne. A mostani előadás - amely túl van a századikon - sok tekintetben előrelépés volt az előző verzióhoz képest, de alapvető rétegek hiányoznak belőle. Tulajdonképpen ma már elégedetlen vagyok vele. Hiszen a rituális-mágikus réteg jőszerűvel kimaradt az előadásból. Változatlanul foglalkoztat a darab, s addig nem nyugszom, míg ismét neki nem foghatok egy olyan produkciónak, amelyben a filozófiai és rituális rétegeknek, a szereplők belső útjának s a drámát mozgó két világszintnek az egyidejű ábrázolására ne tennék kísérletet.

– *A már említett daraboknál is bonyolultabb feladat Racine Phaedrájának színreállítása. Azt lehetné az ember, hogy ez a színházforma ma már megszólaltathatatlan, hiszen ebben mindenható a szó s az azzal összhangban lévő belső cselekedet, de szinte minimális a külső mozgás, a látványos, határoss effektek szerepe és lehetősége, tehát mindaz, amire a mai színházcsinálók java része esküszik. Arról nem is beszélve, hogy*

ehhez ideális esetben hallatlanul erős sugárzása és technikájú színészek kellenének. Miért épp ezt a drámát választottátok?

– Mert hallatlanul időszerű. Ez a tragédia tiltakozás. Ahogy elmélyedtünk a szövegben, egyre világosabbá vált, hogy a dráma számunkra a lefokozás, az emberi érzések kiszámítása elleni tiltakozáson túl, vagy talán annál is jobban, arról szól, hogy minden körülmények között meg lehet és meg kell őriznünk a méltóságunkat. Nem lehet véletlen, hogy 1957 márciusában ezt a darabot mutatta be a Nemzeti Színház. Zord idők voltak. Nem gyönyörű, hogy akkor kezdtük próbálni, amikor kiéleződött az épület körüli huzavona? S ahelyett, hogy elkeseredtünk volna, erőt adott nekünk ez a mű. Nagyszerű munka volt. A próbák alatt, a legnehezebb periódusokban is megfelejtkezünk a körülöttünk zajló eseményekről. Persze tudjuk, hogy nyaktörő feladatra vállalkoztunk, de talán ép maradt a nyakunk. S ez is segít abban, hogy ne holt lelkek színháza legyünk.

Hogyhogy holt lelkeké?

– Az derült ki, hogy amikor 1995-96-ban az épületen belüli vagonátadási procedura zajlott, egy hivatalnok elfelejtette lajstromba venni a színházat, tehát mi hivatalosan nem létezőnk. Gogoli és karkai helyzet meg jogi képtelenség egyszerre, s ez ellen kell hadakoznunk.

– *Mindaz, amit elmondasz a Phaedráról s erről a szituációról, sűrítetten jelzi színházi munkátok egyik paradoxonát: a mű kancsán*

etikai-morális problémákról szólsz, de ezeknek abban a közegben, amelyben megszólalnak, politikai súlyuk lesz. Előadásaitokkal sem nyíltan, sem áthallásosan nem politizáltatok, ugyanakkor mindenekelőtt te, de tulajdonképpen az egész társulat részt vett az elmúlt harminc év politikai megmozdulásaiban.

Nem politikai színházat művelünk, de a jó színház mindig konkrét. Nem kódosíthat, a játzóknak is, a nézőknek is tudniuk kell, miről beszélünk. Engem családi neveltetésem, '56-os élményeim - nemzetőr is voltam -, ismeretségi köröm, gondolkodásom mind politikai szerepvállalásra készítetett. '56 után egészen fiatalon már megtapasztalhattam, milyen az „írastudók árulása”, de azt is, hogy a becsületes emberek nem adják fel, s utóvédharcukat vívják a „versben bújdosók”. Néptanítói mentalitásom sem engedte, hogy a magam, a nem jegyzettek szintjén ne igyekezzek ébren tartani '56 szellemét. Amikor Debreceni Tibor irodalmi színpadán egy szabadságharcosról szóló finn balladát mondtam el, nem lehetett nem a mi forradalmunk áldozataira gondolni.

Előbb-utóbb akaratlanul is olyan körbe kerültem, amilyen magam vagyok. Tudatosan igyekeztem távol tartani magamat azoktól, akik közé valójában tartozhattam volna, hogy ne hozzam bajba a többiekét, a társulatot, a Téziszínházat. De nem leheteti távol maradni. Lassan a társulat tagjai is kezdtek érdeklődni a színházon kívüli munka iránt, s mindannyian óhatatlanul részt vettek a

SZETA több akciójában. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az együttesnek kivételesen erős a szociális érzékenysége. Ami kezdettől fogva abban is megnyilvánult, hogy a csoportnál soha nem volt tehetségkutató felvételi rendszer, munkánkban mindenki részt vehetett, aki tudott és akart dolgozni. Megtalálhatta a helyét közöttünk. Ma már a pályázatokon csak akkor van esélyünk, ha szigorú szakmai kritériumokat érvényesítünk, emiatt a társulaton belüli szociális hálónkat, sajnos, távolról sem tudjuk úgy működtetni, ahogy szeretnénk.

Ilyen körülmények között mégis többszörös kiváló együttes címmel kitüntetett csoport lett a Téziszínház, számos szakmai fórumon kapott díjakat, a hetvenes években kibontakozott lakótelepi színházalásában is első közé számított a társulat, s ezt is többször elismerték...

Ezt sem lehet fekete-fehér kontrasztban szemlélni. Nem csak feljelentő és hozsannázó kritikák születtek. A „húzd meg, ereszd meg” játéka folyt a hatalom és a kritika között. S ez vonatkozott a zsűrizésekre is. Sokszor az az ukáz mentett meg, hogy „ne csináljunk belőle mártírt”, tehát működött a kettősség: megfigyeltek, kibeket küldtek a nyakunkra, ugyanakkor igyekeztek beolvasztani, lekenyerezni. Tulajdonképpen ma sincs ez másként, csak a szöveg változott.

De ha ezt a harminc évet túléltük, a következő harmincat is kibírunk

NÁRAY ISTVÁN

Az Osiris Könyvkiadó ajánlata

Millenniumi Könyvtár

A klasszikus magyar irodalom gyöngyszemei 156 kötetben a Balassi, Európa, Jelenkor, Magvető, Osiris, Püski és Talentum könyvkiadók gondozásában
Megjelenés: 1999. május–2001. augusztus
 A szép, kemény táblás kötetek bolti ára 500 Ft

MEGJELENT

13. Kaffka
<i>Színek és évek</i>	19. Móricz Zsigmond
<i>Árvácska</i>
14. Vörösmarty
<i>Csongor és Tünde</i>	20. Hajnóczy
<i>A véradó</i>
15. Madách Imre
<i>Mózes</i>	21. Szabó Zoltán
<i>Szerelmes földrajz</i>
16. Krúdy Gyula
<i>Asszonyosságok díja</i>	22. Krúdy Gyula
<i>Bukfenc</i>
17. Arany László
<i>A délibábok hőse</i>	23. Jókai Mór
<i>A tábournok és az asztrálszellem</i>
18. Galgóczi Erzsébet
<i>Mama öltözik</i>	24. Kosztolányi Dezső
<i>Horoszkóp</i>

A kötetek **megrendelhetők** az Osiris Kiadóban Balasi Ildikótól, 1053 Budapest, Egyetem tér 5. Telefon: 266-6560, fax: 267-0935 e-mail: osirikiado@mail.datanet.hu

A sorozat **kedvezményes áron előfizethető** az Osiris Könyvklubban, 1053 Budapest, Veres Pálné u. 4-6. Nyitva hétfőtől péntekig 10-18 óráig Telefon-fax: 267-6241, 318-2516 e-mail: osiris3@mail.datanet.hu

Megvásárolhatók a könyvesboltokban és az Osiris Könyvesházban, 1053 Budapest, Veres Pálné u. 4-6. Nyitva hétfőtől péntekig 8-18 óráig Telefon-fax: 266-4999, 318-2516

